

УДК 32.019.5

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Фурсін О.О. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз формування моделі стійкого економічного розвитку в умовах конкурентоспроможності глобальної економіки регіону; аналізується поняття «сталий розвиток», підходи до його вивчення; зарубіжний досвід вивчення сталого розвитку; умови досягнення сталого розвитку в умовах трансформації сучасного українського суспільства; економічні, політичні, екологічні виміри сталого розвитку; детермінанти досягнення ефективності сталого розвитку та шляхи подолання руйнівних та загрозливих тенденцій, що заважають становленню стійкого розвитку як в масштабах планети, так і окремої країни чи регіону.

In the article the author gives the analysis of forming of model of steady economic development in the conditions of competitiveness of global region economy; a concept «steady development», approaches to its study; foreign experience of study of steady development; terms of achievement of steady development in the conditions of transformation of modern Ukrainian society; economic, political, ecological measuring of steady development; determinants of achievement of efficiency of steady development and ways of overcoming of destructive and threatening tendencies which interfere the becoming of steady development both in the scales of planet and separate country or region.

Ключові слова

СТІЙКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ, МОДЕЛЮВАННЯ МОДЕЛІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ, ЕКОНОМІЧНЕ РЕФОРМУВАННЯ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, СТІЙКИЙ РОЗВИТОК, СТІЙКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність проблеми

Актуальність проблеми полягає в тому, що серед проблем в умовах конкурентоспроможності глобальної економіки найефективнішою є моделювання моделі стійкого економічного розвитку. В умовах трансформації сучасного українського суспільства здійснюється перехід від командної економіки до ринкової: але яку модель ринкової економіки нам варто обрати? до якого ринку треба рухатися - до вільного, який існував у часи А.Сміта, чи до регульованого, який припускає взаємодію державних і ринкових регуляторів? Кращим засобом уникнути зовнішньої залежності - це сформувати чи змоделювати стратегію стійкого економічного розвитку регіону, заснованої на свободі торгівлі, приватній власності, ринкових відносинах ефективного господарювання, ефективного механізму конкурентоспроможності регіону, здатного ефективно функціонувати в умовах глобалізації.

Мета статті – сформувати модель стійкого економічного розвитку в умовах конкурентоспроможності глобальної економіки регіону; розробити методологію моделювання моделі стійкого економічного розвитку регіону, здатного функціонувати в умовах глобалізації.

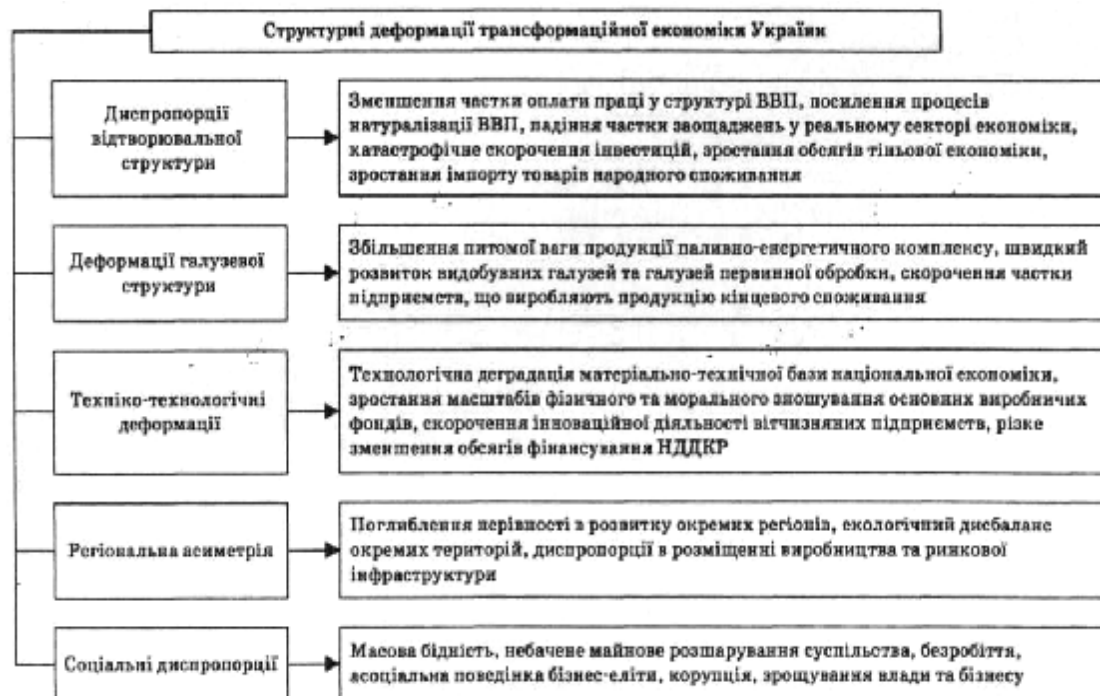
Обговорення проблеми

Моделювання – один із ефективних підходів до вирішення проблеми формування моделі стійкого економічного розвитку регіону, здатного ефективно функціонувати в умовах глобальної економіки, регіону, що являє собою структуру високого рівня складності, засновану на комбінації кількісних і якісних методів. Практичною задачею моделювання є експертна підтримка прийняття рішень завдяки системному аналізу економічних і політичних відносин і прогнозування розвитку регіону в умовах глобалізації, яка є складним, суперечливим і часто ентропійним процесом. Для того, щоб спрогнозувати сталий розвиток, необхідно описати принципи моделювання і прогнозування соціально-політичної ситуації на рівні регіону, національних політичних і економічних систем і геополітичних комплексів. Проблеми співвідношення теоретичних і прикладних аспектів політичного аналізу слід аналізувати в процесі моделювання, постільки наукова модель включає в себе ряд складових, які виражаються у формалізованому дискурсі наукових теорій, а інші включають припущення і уявлення ціннісного характеру. Досвід свідчить, рух України до ринку без попереднього рішення принципового питання про модель економічної системи саме здійснюється методом проб і помилок. Не можна копіювати ту чи іншу зарубіжну модель ринку. Такий підхід буде мати серйозні наслідки. Національні форми ринкової економіки не можуть бути зведені до яких-небудь однозначних схем; кожна країна створює свою модель ринкової економіки. Неприпустимо також при виборі моделі виходити з однієї економічної теорії, потрібно використовувати все позитивне, що виробила на сьогоднішній день економічна і державознавча наука, але при цьому враховувати особливості України, менталітет її народу, світовий і вітчизняний досвід.

Україна повинна не копіювати чужі моделі, а вибрати свою, відповідну саме їй, модель ринкової економіки. Що ж стосується "ключових проблем", виділенню яких повинна допомогти теорія, то тут вибір повинен бути зроблений між двома найбільш загальними моделями ринкової економіки: ліберальною і регульованою. Перша припускає створення, нерегульованого ринку епохи первісного нагромадження капіталу, при якому держава усувається від управління економікою і від проблем соціального захисту населення. Друга спрямована на створення соціально орієнтованого і регульованого ринку, що припускає наявність ефективного державного сектора, державного регулювання економіки і проведення політики соціального захисту населення від можливих негативних наслідків переходу до ринкової економіки. Обидві моделі не є тільки теоретичними побудовами, вони були тією чи іншою мірою реалізовані в різних країнах. По шляху створення ліберальної моделі з застосуванням монетаристських методів (школа Ф. Хайека, М. Фрідмена й ін.) йшли Болівія і Польща. По другому шляху, зв'язаному з іменами Д.М. Кейнса, Л. Ерхарда та інших економістів

немонетаристського напрямку, виходили з кризи США на початку 30-х років, а після Другої світової війни - Японія і Німеччина. Істотною причиною кризи в Україні є спроба одномоментного вирішення всіх проблем. Історичний досвід показує, що всі подібні спроби закінчувалися провалом. Прагнення до швидкого і безпосереднього переходу до ринку через лібералізацію цін ("шокову терапію") нагадує спробу Радянської держави перейти в роки воєнного комунізму до безпосереднього виробництва і розподілу продуктів по-комуністичному. Як відомо, ця спроба не тільки не вдалася, але і була визнана помилковою.

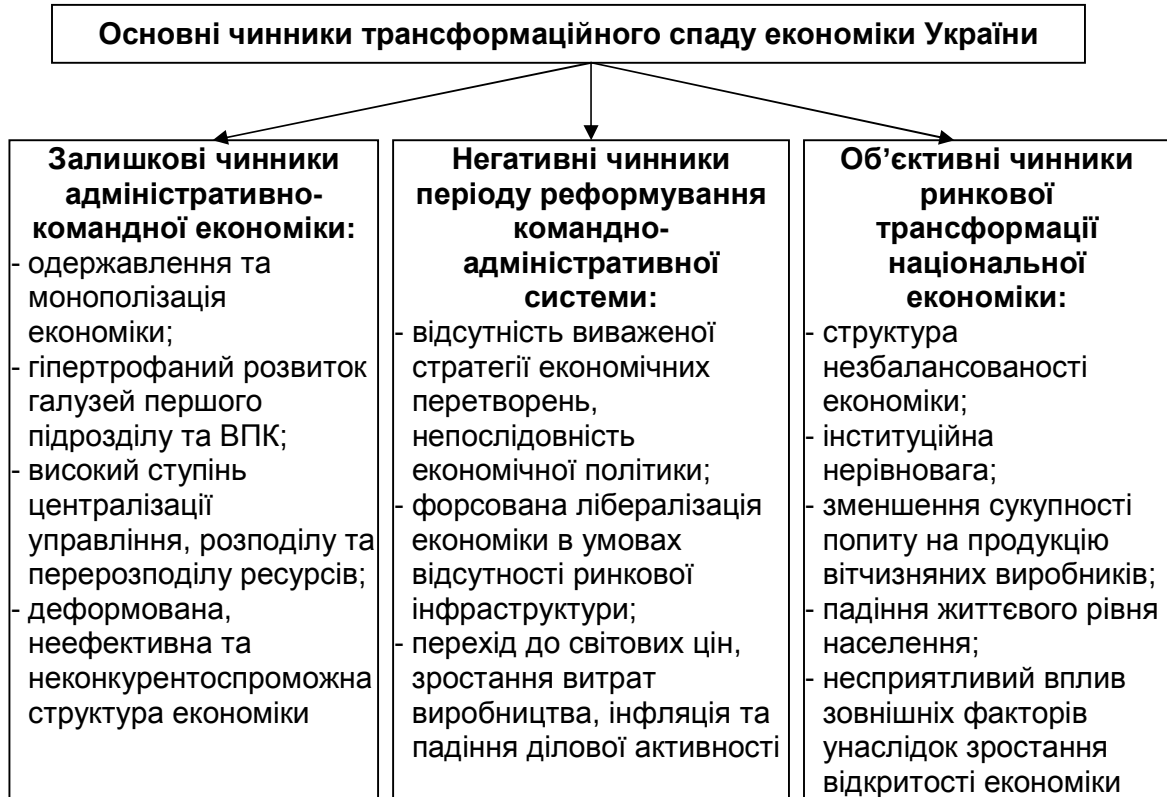
Перехід до ринкової економіки припускає не одномоментний стрибок, а поступовий, еволюційний процес глибоких перетворень існуючої економічної системи при регулюючій діяльності держави, і обов'язково повинен припускати етапність цих перетворень. Саме про це свідчить світовий досвід і саме це не було враховано при проведенні реформ. Проведення ринкових реформ припускає не "шокову" ліквідацію економічної системи, а трансформацію інститутів, їхнє пристосування до нових умов, зберігаючи все позитивне. Особливо це стосується інститутів державного регулювання економічних процесів і соціальних інститутів, що складаються в ході тривалої еволюції. Проблема вибору соціальної моделі є головною й основною для кожного суспільства на певному етапі історичного розвитку еволюційного чи революційного. При еволюційному розвитку суспільства є запас часу для вибору такої моделі, що логічно впливає з попереднього етапу і на її становлення ідуть десятиліття. Досить праксеологічною виявилася **модель соціальної держави**, яка: по-перше, найбільш близька до нашої історичної практики державного устрою і менталітету суспільства; по-друге, вона дає економічним реформам соціальну спрямованість; по-третє, така модель пройшла вже піввікову перевірку на практиці і діє в Німеччині, Іспанії, Австрії, Швеції, Фінляндії й інших європейських країнах, що мають високий життєвий рівень. Привабливість моделі соціальної держави виходить з наступного: 1) принцип економічної свободи людини і визнання права підприємців і осіб лежить в основі регулювання соціально-трудових відносин між працею і капіталом за допомогою переговорного процесу і вироблення угод через систему соціального партнерства; 2) принцип участі в управлінні (економічна демократія). Його реалізація дозволяє працівникам брати участь у виробленні і реалізації соціально-економічних рішень, що стосуються праці, його умов і оплати, перспектив розвитку своєї організації, що створює умови причетності і зацікавленості працівника в колективних результатах; 3) принцип відповідальності всіх членів суспільства за положення справ у суспільстві. Цей принцип припускає солідарну участь і турботу всього суспільства про тих, хто ще не працює, - дітей, непрацездатних з різних причин; 4) принцип довіри до регулюючої ролі ринку; 5) принцип відповідальності держави за гру ринкових сил, за вироблення і дотримання правил поведінки на ринку, за створення відповідних умов для упорядкування економічного і соціального життя, не допускаючи руйнівної дії ринку насамперед на соціальну сферу зайнятості, доходи, рівень життя, освіту, науку, культуру, охорону здоров'я та ін.

Долаючи структурні деформації трансформаційної економіки України необхідно: спиратися на панування права і забезпечувати насамперед гарантії дотримання прав і свобод людини; створювати громадянам можливість вільно реалізувати трудовий і інтелектуальний потенціал для того, щоб на цій основі вони забезпечили собі і своїй родині матеріальне благополуччя; здійснювати при будь-яких системних і структурних перетвореннях у суспільстві сильну, послідовну **державну соціальну політику**, орієнтовану на максимально можливі інвестиції в людину, на досягнення високих життєвих стандартів для більшості громадян, на адресну підтримку найбільш уразливих шарів і груп населення; розподіляти між усіма господарюючими суб'єктами, і власниками засобів виробництва визначене соціальне навантаження; створювати сприятливі умови для реальної участі працівників у виробленні і соціальній експертизі управлінських рішень на всіх рівнях управління і влади; визнавати і реалізувати систему соціального партнерства як основний механізм досягнення суспільної згоди, балансу інтересів працівника, роботодавця, держави при регулюванні соціально-економічних і трудових відносин; орієнтуватися на зміцнення родини, на духовний, культурний, моральний розвиток громадян, збереження самобутніх національних і історичних традицій.

Основні чинники трансформації економіки України мають принципове значення. Вимоги системного підходу припускають необхідність, крім чисто соціальних питань, визначити, по-перше, соціальні напрямки економічної політики і, по-друге, економічні напрямки соціальної політики. Для реалізації соціальних програм потрібні величезні ресурси, створення яких - справа економіки, а подолання спаду виробництва і стабілізація економіки неможливі без кваліфікованої, ефективної праці і зайнятості. Тому природно виникає питання про те, що соціальна політика не може бути повноцінною,

якщо вона обмежує сферу свого впливу соціально уразливих групи непрацюючої частини населення, тобто тих, хто по праву вимагає постійної уваги, турботи і підтримки з боку держави, у той час як необхідні для цієї умови створюються економічно активною частиною населення, тобто працівниками і підприємцями, зайнятими виробництвом потрібних людям товарів і послуг.

Українська соціальна держава покликана суворо стежити за індексом активності економічного життя, забезпечувати умови, що виключали б спад соціально значимого виробництва; потрібно приймати законодавчі і розпорядницькі заходи, що спонукували б виробника діяти в інтересах благополуччя суспільства і його громадян. Слід підкреслити нагальну необхідність розробки наукової концепції **соціальної держави**; прийняття закону по підйому і забезпеченню функціонування соціально - орієнтованої економіки на основі цільових програм; державного становлення граничних індикаторів і соціальних тимчасових нормативів як орієнтира для системи договорів, угод і бюджетів. Головне для України - виділення й осмислення того загального, головного, прогресивного, що властиве сучасним моделям економіки ринкового типу; визначення розмаїтості форм, напрямків, способів реалізації тенденцій розвитку сучасного суспільства з урахуванням специфіки розвитку України. У чистому виді жодна з моделей економіки не може бути еталоном української моделі економіки. Вона ще тривалий час буде мати риси соціалістичної і напівринкової економіки.

Таким чином, **соціальна держава** – поняття що виникло у післявоєнний період в політичній і суспільній теорії для визначення держави сучасного демократичного типу в умовах відносно стабільної і розвиненої економіки.

Термін «соціальна держава» призначений підкреслити здатність держави здійснювати соціальну політику створення системи соціального захисту, соціальних гарантій, соціального партнерства і пріоритет цих задач. Історичне формування соціальної держави стало підсумком політики «соціального реформізму», що проводилося в ряді західних країн, які включають в себе сильну соціальну політику, створення державної системи соціального страхування соціального забезпечення і соціальної підтримки найбільш вразливих верств населення; системи безкоштовної охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, системи вирішення соціальних конфліктів шляхом соціального партнерства.

Для України вкрай можливою є **модель стійкого економічного розвитку** в умовах конкурентоспроможності глобальної економіки регіону, пов'язаної з загрозливим погіршенням природного середовища, поляризацією багатства і бідності в світі. Принцип стійкого розвитку отримав підтримку ООН (Ріо-Де-Жанейро, 1992р.), в цій приймали участь представники 179 країн. «Порядок денний на ХХІ століття» охоплює більше 100 програмних сфер, що орієнтуються на уряди, підприємницькі і суспільні кола всіх країн. Дискусія повного стійкого розвитку пройшла декілька етапів: перший етап (1970р.) – проблеми ресурсних обмежень екологічного і демографічного росту; другий етап (1980р.) – стійкий розвиток має соціальний вимір; третій етап (1990р.) – передумовою стійкого розвитку є збереження природних екосистем. Для реалізації моделі стійкого розвитку необхідно врахувати: збереження екосистем; раціоналізацію споживання; екологізація виробництва; стабілізацію світового населення; виявлення можливих соціальних механізмів подолання стихійного розвитку.

Сталий розвиток як світове явище появився в 90-х рр. ХХ ст. Філософія сталого розвитку полягає в поступовому нарощуванні національних потенціалів країн світу для підвищення якості життя у всіх сферах життєдіяльності населення без шкоди природі і прийдешнім поколінням. Сталий розвиток базується не тільки на використанні економічних факторів, алей й соціальних, культурних та екологічних. Проблеми переходу до сталого розвитку потребують докорінної перебудови всієї технології господарювання, широкої екологізація виробництва та запровадження режиму економії усіх видів ресурсів. Зміст поняття сталого розвитку проявляється на перетині різних площин життя суспільства – економічної, соціальної, екологічної, політичної, державно-правової, національно-етнічної, релігійної, соціокультурної, морально-етичної, світоглядної, інформаційної, соціально-психологічної, медико-генетичної, науково-технічної, технологічної. Їх системна цілісність, єдиний органічний сплав і характеризує категорію сталого розвитку. **Сталий розвиток** – це модель бажаного розвитку суспільства, що базується на оптимізації всіх видів діяльності людства за умов природного середовища. Об'єктом сталого розвитку є система «людина-суспільство-природа». Ця система поєднує в собі два якісно різних, відмінних один від одного види буття – природне і соціальне буття. Незважаючи на відсутність єдиного загальноприйнятого визначення поняття «сталий розвиток», існує розуміння того, що сталий

розвиток має три виміри – економічне зростання, соціальний прогрес та охорону навколишнього середовища. **Економічний вимір сталого розвитку** передбачає зростання благополуччя членів суспільства, ліквідацію бідності шляхом ефективного використання ресурсів, збалансоване зростання країн з різними рівнями розвитку, акцентуючи увагу на гуманності цілей розвитку. Соціальний вимір передбачає забезпечення в кожній країні людських прав та свобод, демократії, побудови громадянського суспільства, створення можливостей та доступу до основних освітніх, медичних, культурних послуг. Соціальна складова характеризує соціальні відносини членів суспільства, держави та громадянина, можливості та рівень розвитку особистості. **Екологічний вимір** передбачає захист навколишнього середовища, екосистеми, збереження флори та фауни, раціональне використання всіх мінеральних, біологічних, екологічних та інших видів ресурсів. Екологічна складова характеризує взаємовідносини людини та природи, систем господарювання та екобіологічних систем, їх відповідність один одному, перспективність та гармонійність подальшого розвитку. Таким чином, стійкий економічний розвиток – стабільний, узгоджений і довготривалий розвиток економічної системи, соціальної і економічної сфер на основі невиснажливого довго підтримуваного використання ресурсів для забезпечення потреб нинішнього покоління з не позбавленням майбутніх поколінь задовольняти можливість в реалізації необхідних потреби.

Висновки

Комплексність, яка характеризує сутнісне розуміння сталого розвитку, відображається в проведенні демократизації суспільних інститутів, розвитку громадянського суспільства, проведенні інвестиційних перетворень, інформатизації всіх сфер розвитку. Сталий розвиток вимагає раціонального використання ресурсів розвитку людства як основного засобу розвитку. Відповідно до цього нового підходу виробництво має виходити з необхідності забезпечення ресурсозбереження як основи життєдіяльності людини. Основною рушійною силою розвитку суспільства в умовах ринкової економіки вважаються конкурентні механізми, які підсилюють сильного виробника, а діяльність неефективного – припиняється. Стійкий розвиток може забезпечуватися кооперацією та взаємодією господарських одиниць. Центральним є положення, що прогрес суспільства можливий через сталий розвиток, коли стійкість економічної системи по відношенню до зовнішнього середовища зростає. Сталий розвиток вимагає досягнення стійкості всіх систем суспільства і на всіх їх рівнях. Глобальна система «людина-природа-суспільство» буде зберігати стійкість, коли буде забезпечено прогресивний розвиток соціуму та рівновагу біосфери. Сталий розвиток суспільства можливий при внутрішній рівновазі суспільних складових та прогресивному поступі передових сфер та елементів, призначення яких – забезпечувати науково-технічний, соціальний та інтелектуальний прогрес суспільства. ООН виступає основною рушійною силою сталого розвитку в світовому масштабі.

Перспективи подальших досліджень – пошуки інтеграційних шляхів моделі стійкого економічного розвитку та детермінанти вдосконалення моделі соціально-ринкового типу в умовах трансформації сучасної України.

Джерела

1. Ерхард Л. Благосостояние для всех.- М.: Наука, 1991.- 130с.
2. Клас Эклунд. Эффективная экономика – шведская модель.- М.: Мысль, 1991.- 86с.
3. Леоненко П.М. Правовые аспекты модернизации структур государственного управления в Швеции, Италии, Испании и Греции // Государственная служба. Правовые аспекты. Зарубежный опыт.- М., Вып. 15.- 1996.- С. 45.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Знание, 1962. – 135с.
5. К.Херрманн-Пиллат. Социальная рыночная экономика как форма цивилизации // Вопросы экономики.- 1999.- №12.- с.48-53
6. Науменко В. Деякі проблеми здійснення регіональної політики в Україні // Регіональна політика України: Наукові основи, методи, механізми. Збірник наукових праць: У 3ч. / НАН України ІРД.- Львів, 1998.- Ч.1.- 293с.
7. Гриценко Н. Выбор – социальное государство // Общество и экономика.- 1999.- №10-11.- с.100-107.
8. Мельник Л.Е., Макаренко П.Н., Макаренко А.П. Формирование социально ориентированной экономики в Украине // Экономика АПК.–1998.- №8.-с.83-85.
9. Геец В. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социально-ориентированной экономике // Экономика Украины.- 2000.- №1.- с. 4-11.
10. Лукинов И. Механизмы государственного и рыночного регулирования социально-экономических процессов // 1999.- №2.- с.131-138.
11. Деркач А., Панасюк Б. Концепція побудови стабільного економічного розвитку // Банківська справа.- 1999.- №1.- с.11-18.
12. Лоркитян Э.Л. История экономических реформ: Мировой опыт второй половины XIX-XX веков.- Харьков: Консум, 1999.- 288с.
13. Планування та прогнозування в умовах ринку: Навчальний посібник / Під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової.- К.: ВД „Професіонал”, 2006. – 608 с.
14. Воронкова В.Г. Муниципальный менеджмент: Навчальний посібник.- К.: ВД „Професіонал”, 2004. - 256 с.
15. Воронкова В.Г. Соціально-економічне прогнозування: Навчальний посібник. - К.: ВД „Професіонал”, 2004. - 288 с.
16. Воронкова В.Г. Менеджмент в державних організаціях: Навчальний посібник. - К.: ВД „Професіонал”, 2004. - 256 с.
17. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гейця. – К.: Інститут економічного прогнозування: Фенікс, 2003.
18. Проблеми та пріоритети формування інноваційної модіекономіки України / Я.А. Жаліло, СІ. Архиреев, Я.Б. Базель - К.: НІСД, 2006.
19. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і розвитку на сучасному етапі // Економіка України. – 2004 С 14–22.

Стаття надійшла 19.05.2008 р.

Наші автори

№ п/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Відомості
1	2	3
1.	<i>Пожуєв Володимир Іванович</i>	Доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри програмного забезпечення та математичного моделювання, ректор Запорізької державної інженерної академії, Заслужений працівник освіти України
2.	<i>Воронкова Валентина Григорівна</i>	Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій, декан факультету менеджменту і фінансів Запорізької державної інженерної академії
3.	<i>Сломський Войцех Сильвестрович</i>	Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Вищої школи фінансів і управління (Варшава, Польща)
4.	<i>Шевель Анжеліка Олександрівна</i>	Асистент кафедри біології Глухівського державного педагогічного університету, аспірантка Київського Національного інституту стратегічних досліджень
5.	<i>Водоп'янов Костянтин Григорович</i>	Випускник аспірантури Запорізького національного університету
6.	<i>Король Олеся Василівна</i>	Викладач кафедри філософії, соціології та історії Дніпропетровського державного аграрного університету
7.	<i>Богуславська Ольга Георгіївна</i>	Кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії
8.	<i>Целякова Олена Миколаївна</i>	Аспірантка кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії
9.	<i>Мотренко Тимофій Валентинович</i>	Доктор філософських наук, професор кафедри історії філософії Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченко
10.	<i>Гаврилюк Віталій Антонович</i>	Кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник Європейського університету
11.	<i>Александрова Олена Станіславівна</i>	Кандидат філософських наук, доцент докторант кафедри філософії Запорізького національного університету
12.	<i>Глазунов Володимир Володимирович</i>	Кандидат філософських наук, доцент, перший проректор Класичного приватного університету
13.	<i>Рижова Ірина Станіславівна</i>	Доктор філософських наук, доцент кафедри політології та права Запорізького національного технічного університету

№ п/п	Прізвище, ім'я, по- батькові	Відомості
1	2	3
14.	<i>Бутченко Тарас Іванович</i>	Докторант кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету
15.	<i>Голуб Микола Миколайович</i>	Кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії і права Національної академії природоохоронного та курортного будівництва
16.	<i>Малахова Жанна Дмитрівна</i>	Кандидат історичних наук, професор Класичного приватного університету
17.	<i>Занфирова Т.А.</i>	Кандидат юридичних наук, доцент Класичного приватного університету
18.	<i>Костенко Наталія Вікторівна</i>	Здобувач кафедри філософії Запорізького національного університету
19.	<i>Воропаєва Віра Григорівна</i>	Кандидат філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних наук Державної льотної академії України (м. Кіровоград)
20.	<i>Скворець Володимир Олексійович</i>	Кандидат філософських наук, викладач кафедри теорії і практики управління Запорізького національного університету
21.	<i>Dariusz Pater</i>	Кандидат теологічних наук, м. Познань, Польща
22.	<i>Алексєєнко Ірина Вікторівна</i>	Доктор політичних наук, доцент, зав. кафедри теорії та історії держави і права Азовського регіонального інституту управління Запорізького національного технічного університету
23.	<i>Беліченко Аркадій Григорович</i>	Кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії
24.	<i>Добровольська Наталія Олексіївна</i>	Доцент кафедри українознавства Запорізької державної інженерної академії
25.	<i>Фурсін Олександр Олександрович</i>	Аспірант кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії